

Η ελληνική χερσόνησος την περίοδο της οθωμανικής και βενετικής κυριαρχίας Ι (μέσα 15ου -17ος αι.)

Το μάθημα εξοικειώνει τις φοιτήτριες και τους φοιτητές με την εγκαθίδρυση της οθωμανικής κυριαρχίας στην ελληνική χερσόνησο και με τις θεσμικές, κοινωνικοοικονομικές και πολιτισμικές πραγματικότητες που αυτή συνεπιφέρει από τα μέσα του 15ου έως τα τέλη του 17ου αιώνα. Παράλληλα παρουσιάζεται η κοινωνική, πολιτική και οικονομική δομή και εξέλιξη των περιοχών υπό βενετική κυριαρχία (Κρήτη, Ιόνια Νησιά, κτήσεις στην Πελοπόννησο και τις Κυκλάδες).

Στο επίκεντρο του μαθήματος τίθεται η κομβική συνθήκη ανεκτικότητας και ανισότητας που διέπει το καθεστώς των μη μουσουλμάνων και καθορίζει τους τρόπους ενσωμάτωσής τους στο πολιτικοκοινωνικό εποικοδόμημα. Έτσι αναλύονται οι σχέσεις και οι όροι συνύπαρξης των χριστιανικών, μουσουλμανικών και εβραϊκών πληθυσμών, ο θεσμικός ρόλος της Εκκλησίας, η δυναμική του εξισλαμισμού στο περιβάλλον της καθημερινής συνάφειας και η λειτουργία του παιδομαζώματος. Παράλληλα εξετάζονται τα αλληλένδετα ζητήματα της τιμαριωτικής γαιοκτησίας, της φορολογίας, του έντοκου δανεισμού, της αγροτικής και βιοτεχνικής παραγωγής και της ανάδυσης των κοινοτικών οργανισμών των μη μουσουλμάνων.

Τα παραπάνω αντιπαρατίθενται με τις πραγματικότητες και εξελίξεις στις βενετικές κτήσεις: την αυστηρή κοινωνική διαστρωμάτωση και τις κοινωνικές συγκρούσεις που αυτή επιφέρει, τις φεουδαλικές σχέσεις γαιοκτησίας, τις αντιθέσεις πόλης – υπαίθρου, τη θέση των ορθόδοξων σε καθολική επικράτεια, την ιδιάζουσα θέση της Βενετίας ως αποικιακής μητρόπολης, και τη στενή σχέση με την ιταλική χερσόνησο.

Ιδιαίτερη έμφαση, τόσο ως προς την οθωμανική όσο και ως προς τη βενετική επικράτεια, δίνεται στην εξέταση της κοινωνικής κινητικότητας, της μετανάστευσης και του εμπορίου στο πλαίσιο των οικονομικών και πολιτικών εξελίξεων στην Ευρώπη και τη Μεσόγειο.

Τα παραπάνω παρουσιάζονται στην ιστορική δυναμική τους, με έμφαση στις μεταβολές και τους μετασχηματισμούς των φαινομένων. Έτσι τονίζεται η σημασία της κρίσης του 17ου αιώνα και οι πολλαπλές της επιπτώσεις σε συνδυασμό με τις αλλαγές που επιφέρει η αύξηση των διεθνών εμπορικών ανταλλαγών, αλλά και με την πολιτική σημασία που προσλαμβάνουν οι διάφορες θρησκευτικές ομολογίες σε ολόκληρη την Ευρώπη. Στο πλαίσιο αυτό εξετάζεται ο μακρός πόλεμος για την οθωμανική κατάκτηση της Κρήτης και τονίζονται οι κοινωνικοπολιτικές επιπτώσεις της κατάκτησης.

Στη διάρκεια του μαθήματος υπογραμμίζεται η ενότητα και η πολυμορφία της ιστορικής διαδικασίας της πρώιμης νεωτερικότητας στον ευρωπαϊκό και μεσογειακό κόσμο, μέρος του οποίου αποτελεί η ελληνική χερσόνησος. Σ' αυτό το πλαίσιο εξηγείται το ιδεολογικό βάρος που φέρουν ακόμα συγκεκριμένες όψεις της ιστορίας των ελληνορθόδοξων υπό οθωμανική (κυρίως) και βενετική κυριαρχία και αναδεικνύονται οι νεότερες συγκριτικές ιστορικές προσεγγίσεις που υπερβαίνουν τα εξηγητικά όρια της εθνοκεντρικής ιστορίας.

Προτεινόμενα διδακτικά εγχειρίδια

Ελένη Γκαρά και Γιώργος Τζεδόπουλος, *Χριστιανοί και μουσουλμάνοι στην Οθωμανική Αυτοκρατορία: Θεσμικό πλαίσιο και κοινωνικές δυναμικές*, Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, 2015, <<http://hdl.handle.net/11419/2882>>.

Ανδρονίκη Διαλέτη, Γιώργος Πλακωτός και Άννα Πούπου, *Ιστορία της Βενετίας και της βενετικής αυτοκρατορίας, 11ος-18ος αι.*, Αθήνα: ΣΕΑΒ, 2015, <<https://repository.kallipos.gr/handle/11419/1854>>.

Φωκίων Κοτζαγεώργης και Δημήτριος Παπασταματίου, *Ιστορία του νέου ελληνισμού κατά τη διάρκεια της οθωμανικής πολιτικής κυριαρχίας*, Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, 2015, <<http://hdl.handle.net/11419/4721>>.

Ηλίας Κολοβός, *Στους καιρούς των σουλτάνων: Οι κοινωνίες της ελληνικής χερσονήσου υπό οθωμανική κυριαρχία (14ος-19ος αιώνας)*, Αθήνα: Ασίνη, 2023.

Μαλτέζου, Χρύσα, *Υψηλή ιστορία του βενετοκρατούμενου ελληνισμού, 13ος - 18ος αι.*, Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 2022.

Πέτρος Πιζάνιας, *Η ιστορία των νέων Ελλήνων. Από το 1400 έως το 1820*, Αθήνα: Εστία, 2015.